

გრაფ ილარიონ ვორონცოვ-დაშკოვის წერილები იმპერატორ ნიკოლოზ II-სადმი 1905-1907 წლების რევოლუციის დროს

საკვანძო სიტყვები: რევოლუცია, მეფისნაცვალი, რუსეთის იმპერია, ნიკოლოზ II, გრაფი ილარიონ ვორონცოვ-დაშკოვი
Keywords: Revolution, Viceroy, Russian Empire, Nikoloz II,

ჟურნალის ამავე ნომერში დაბეჭდილ ჩვენს სტატიაში, 1905-1907 წლების რევოლუციას ვეხებით. ამჯერად წარმოგიდგენთ სამი წერილის (1905 წლის 7 ნოემბერი, 1906 წლის 23 იანვარი და 1906 წლის 16 აგვისტო) ქართულ თარგმანს, რომლებიც ქრონოლოგიურად რუსეთის I რევოლუციაზე მოდის. ადრესატი იმპერატორი ნიკოლოზ მეორეა, ხოლო გამგზავნი, 1905-1916 წლებში კავკასიის მეფისნაცვალი – გრაფი ილარიონ ივანეს ძე ვორონცოვ-დაშკოვი.

№1

თქვენო საიმპერატორო უდიდებულესობავ.

მძვინვარე დრო გადავიტანეთ კავკასიაში.

ბომბები და სროლა ტფილისის ქუჩებში, იგივე ბაქოში, არეულობები გროზნოში, ეკატერინოდარში, არმავირში, დროდადრო გრძელდება ხოცვა-ჟლეტვა ელიზავეტოპოლისა (იგივე განჯა – ნ. ს.) და ერევნის გუბერნიებში და ქუთაისის მოსალოდნელი აჯანყება. აი, უმთავრესი, რასთანაც მოგვიხდა გამკლავება.

ამ მომენტში აკალმიათ დაისადგურა. გაგრძელდება თუ არა ის დიდხანს, რთული სათქმელია, მაგრამ დარწმუნებით უნდა ვიფიქროთ, რომ უკეთეს რუსეთში კეთილგონიერი პარტია რევოლუციაზე იმარჯვებს, მაშინ კავკასიაც დამშვიდდება. ამ დამშვიდებისთვის აუცილებელი პირობაა – თქვენი უდიდებულესობის მიერ 17 ოქტომბრის მანიფესტით გამოცხადებული საწყისების მკაცრი დაცვა. ყოველგვარი მინიშნება ამ პრინციპების დარღვევაზე, აღაგზნებს გონებებს, ადამიანებს ახალი ძალმომრეობის გამოვლინებებისადმი – გაფიცვების, ქუჩის არეულობებისა და პოლიტიკური მკვლელობებისკენ მიდრეკილს ხდის. მთელი ჩვენი იმედი სახელმწიფო დუმასა და ცენტრის წარმომადგენლებზეა.

რამდენიმე დღე დიდ მღელვარებაში ვიყავი. ქუთაისიდან ყოველგვარი შეტყობინებები შეწყდა. შემოვლითი გზებით მოდიოდა ძალზედ

საგანგაშო ხმები – ღია აჯანყებაზე, ასეულობით მოკლულ პლასტუნზე,¹ ხელისუფლების აბსოლუტურ არცნობაზე.

გადავწყვიტე გამეძლიერებინა გუბერნიაში ჯარის პირადი შემადგენლობა და დავძარი განსაკუთრებული რაზმი ალიხანოვის მეთაურობით, რომელსაც შეეძლო დამოუკიდებლად ემოქმედა და ჩაექრო მოსალოდნელი, – ბევრის აზრით კი უკვე მიმდინარე – აჯანყება.

ეჭვი არ მეპარება, რომ ნაწილობრივ ჯარის გადაადგილების წყალობით, უმთავრესად კი მანიფესტის გამოჩენის შედეგად, მხარეში პოლიტიკური მოძრაობის სათავეში მდგომმა გურულებმა, გადაწყვიტეს აღარ გამოეცხადონ ბოიკოტი ხელისუფლებას, თავი მოაჩვენონ ახალბედებად და ადმინისტრაციასთან და სასამართლოსთან ლეგალურ ურთიერთობაში შევიდნენ. ალიხანოვის რაზმი გამომყავს, სარკინიგზო მიმოსვლა აღდგა და ქუთაისის გუბერნია ნორმალურ მდგომარეობაში მოდის, მაგრამ თუ რუსეთში დაიწყება რეპრესიული რეაქცია და მიღებულ იქნება ზომები, რომელიც არ იქნება მანიფესტის სიტყვებთან თანხვედრაში, უეჭველია, რომ ამას გამოხმაურება ექნება კავკასიაში მსხვილი არეულობებით.

არანაკლებ ქუთაისის საქმეებისა მე აფშერონის პოლკი მაშფოთებს. პოლკის ბებერი და სუსტი კომანდირი, საუკეთესო ოფიცრების არარსებობა, გადაყვანილი ან მივლინებული შორეულ აღმოსავლეთში, თადარიგის პროპორშიკებს შორის არასასურველი ელემენტების არსებობა, მეამბოხე ყუბანური ელემენტის განწევა რეზერვის ცუდად შენახულ კადრებში, აი მიზეზები იმ არასასიხარულო მოვლენებისა, – ლამის რომ ღია ბუნტამდე მივიდა – რომელსაც ჰქონდა ადგილი ამ თავისი საბრძოლო ტრადიციებით გამოჩენილ პოლკში. მოცემულ მომენტში იქ სიწყნარეა, მაგრამ მე მოვითხოვე პოლკის მეთაურის გადადგომა და ვფიქრობ გამოვიყვანო ვლადიკავკაზიდან ორი ბატალიონი, შევცვალო რა ერთით შირვანის და ერთით – დაღესტნის პოლკები.

ბაქოში ახლა სიმშვიდეა, მაგრამ მოუთმენლად ველოდები ქალაქის მმართველობის დამტკიცებას.

დაღესტანში სრული სიმშვიდეა, ყარსსა და შავი ზღვის გუბერნიაში სიმშვიდეა. ბათუმი, სავარაუდოდ, გურიის კვალს გაყვება.

აი, თქვენო უდიდებულესობავ, კავკასიაში არსებული მდგომარეობის მოკლე სურათი მოცემულ მომენტში. ეჭვი არ მეპარება, რომ დროთა განმავლობაში ყველაფერი დალაგდება, თუმცა ეს პეტერბურგში, თქვენ

¹ შავი ზღვისა და ყუბანის კაზაკთა ჯარის განსაკუთრებული ქვეითი ნაწილების ჯარისკაცი.

მიერ გამოქვეყნებული 17 ოქტომბრის მანიფესტის პირობებით, დამყარებული მმართველობის უეჭველობის შემთხვევაში.

თქვენი საიმპერატორო უდიდებულესობისადმი სულით ერთგული

ი. ვორონცოვი.

ტფილისი, 1905 წლის 7 ნოემბერი.

№2

თქვენო საიმპერატორო უდიდებულესობავ.

კიდევ ერთხელ გიძღვნიტ გულითად მადლიერებას თქვენი წერილისთვის, რომელიც ფელდეგერმა¹ გადმომცა. ასეთ რთულ დროს, უფრო მეტად ვიდრე ოდესმე, ძვირფასია თქვენი უდიდებულესობის გამამხნეველელი სიტყვა. აქ იოლი არაა და თქვენი მორალური მხარდებულის გარეშე მდგომარეობა აუტანელი იქნებოდა.

ვწერ გრიაზნოვის² მკვლელობის მძიმე გავლენის ქვეშ. დავკარგე პატიოსანი, ჭკვიანი და ენერგიული დამხმარე, რომლის ჩანაცვლებაც რთული იქნება. მისმა გარდაცვალებამ ტფილისის გარნიზონზე ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა. ოფიცრობის დაძაბული ნერვები თავს იჩენს და ამ ციებ-ცხელებურ მდგომარეობასთან გამკლავება გვიწევს. ერთი რამ შეიძლება მტკიცებით ითქვას, რომ რევოლუციური პროპაგანდა არმიაზე არ მოქმედებს, სახიფათოა გამოსვლები უკუ მიმართულებით, ე. ი. თვითნებური გასწორებები მოსახლეობასთან.

კრიმ-გირეისთან³ დაკავშირებით თქვენი უდიდებულესობა სრულებით მართალია. ერთი თვის წინ მას განვუცხადე, რომ ვიშუამდგომლებს სამოქალაქო ნაწილში დამხმარის ადგილზე სხვა პირის დანიშვნაზე. კრიმ-გირეი იდეალისტია და მცირედ თუ შეუძლია შემოქმედებითი შრომა. მაგრამ ის, უეჭველია, გამორჩეული ადამიანია წესიერებით, ცოდნის მრავალფეროვნებითა და სახალხო მეურნეობის მრავალი განშტოების საფუძვლიანი ცოდნით. მისი დაკავებული თანამდებობების თანდართული სიით, თქვენო უდიდებულესობავ, გაითვალისწინეთ, რომ უმაღლესი საბრძოლო განათლების მიღების შემდეგ ის იკავებდა საპასუხისმგებლო ადგილებს იუსტიციისა და ფინანსთა სამინისტრო-

1 გერმ. Feldjager – სამხედრო ან სამთავრობო კურიერი.

2 ფიოდორ გრიაზნოვი (1855-1906) – რუსი სამხედრო, გენერალ-მაიორი. 1905 წელს დაინიშნა კავკასიის სამხედრო ოლქის მეთაურად. 1906 წლის 16 იანვარს, მეფისნაცვლის სასახლის წინ სასიკვდილოდ დაიჭრა ბომბის აფეთქების დროს, რომელიც მუშა არსენ ჭორჯიაშვილმა მოაწყო.

3 კრიმ-გირეი (1876-1918) – სამხედრო. რუსეთ-იაპონიისა და პირველი მსოფლიო ომების მონაწილე.

ებში და რამდენიმე სამწლედ იყო თავადაზნაურობის ხელმძღვანელი. მე დიდად მაღლიერი ვიქნებოდი თქვენი უდიდებულესობის და სამართლიანად ვთვლი, თუ კრიმ-გირეის უბოძებით სენატორის წოდებას: სულთანის მაღალი მორალური საფეხურითა და მისი სამსახურის წარსულით, მივიჩნევ მას ღირსეულად და სავსებით მომზადებულად ამ თანადმეობის დასაკავებლად.

მის ადგილზე მე ვითხოვ თქვენი უდიდებულესობის თანხმობას საიდუმლო მრჩეველ მიცკევიჩს დანიშვნაზე. ის ახლა მეფისნაცვლის საბჭოს წევრია, იყო სასამართლოს წევრი, ელიზავეტოპოლის ვიცე-გუბერნატორი და თავადების, დუნდუკოვისა და შერემეტევის კანცელარიების უფროსი. ის მხარეში პატივისცემით სარგებლობს და მხარეს შესანიშნავად იცნობს. მის დანიშვნას მე განსაკუთრებულად მნიშვნელოვნად ვთვლი ჩემთვის იმ კუთხით, რომ ის იცნობს ყველა საქმესა და ყველა ფაზას, რომელსაც ისინი გადიოდნენ.

მოცემულ მომენტში საიდუმლო მრჩეველი მიცკევიჩი ჩემ მიერ მივლინებულია ქუთაისის გუბერნიაში, ყოფილ გუბერნატორ სტაროსელსკიზე მოკვლევის საწარმოებლად.

თქვენი საიმპერატორო უდიდებულესობისადმი სულით ერთგული
ი. ვორონცოვი.

ტფილისი, 23 იანვარი, 1906 წ.

№23

თქვენო საიმპერატორო უდიდებულესობაჲ.

თქვენი უდიდებულესობისგან მიღებული ტელეგრამა, ბრძანებით – დავაბრუნო 33-ე დივიზია კიევში, რუსეთიდან სხვა ნაწილებით მისი ჩანაცვლების გარეშე, მე გამოუვალ მდგომარეობაში მაყენებს.

ქუთაისის გუბერნიიდან და ბათუმის ოლქიდან 16 ბატალიონისა და საარტილერიო ბრიგადის გაყვანას, თანაც ფაქტობრივად არ იყოს საშუალება მათი შეცვლისა კავკასიის ოლქის ჯარებით, უცილობელ შედეგად მოჰყვება რევოლუციური მოძრაობის გაძლიერება იმ ზომამდე, რომელიც რთულია განჭვრიტო. ალბათ, კვლავ სიმშვიდის ხელახლა დამყარებას ორჯერ მეტი ძალები დასჭირდება, ვიდრე ახლა სჭირდება მის შენარჩუნებასა და განმტკიცებას.

ამიერკავკასიის რკინიგზა, მთელი მხარის სასიცოცხლო არტერიაა, რომელიც ტფილისიდან ბათუმამდე ქრის მხარეს, რომელიც შეადგენს რევოლუციის ძირითად კერას, ყურადღებიან დაცვას საჭიროებს. თუ,

დროთა განმავლობაში, გამოჩნდება შესაძლებლობა გზიდან რამდენიმე ბატალიონის მოხსნისა, მაინც მათით ვერ შეივსება 33-ე დივიზიის გაყვანის დანაკლისი.

ყველა გენერალ-გუბერნატორი დაჟინებით ითხოვს მათ რაიონებში ჯარის გაძლიერებას. მათი მოთხოვნის შესრულების საშუალება მე არ მაქვს. ბოლო დროს იმატა თხოვნებმა ჯარის გაგზავნასთან დაკავშირებით სტავროპოლის გუბერნატორისგან. სტავროპოლში გაგზავნე ბატალიონი, ექვსი ასეული და ბატარეა ტერსკისა და ყუბანის ოლქებიდან. მეტად ატამანები უარს ამბობენ გაგზავნაზე. მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ ვლადიკავკაზის სარკინიგზო ხაზზე ისეთი რევოლუციური კერებია, როგორიცაა ნოვოროსისკი, ეკატერინოდარი, არმავირი, ნევინომისკაია, პიტიგორსკი, ვლადიკავკაზი და გროზნო.

ქუთაისიდან, ბათუმიდან, ფოთიდან, სოხუმიდან და სხვა ადგილებიდან მიღებული აგენტურული მონაცემებით, ამ თვის ბოლოს ან მომავალი თვის დასაწყისში უნდა ველოდოთ რევოლუციური მოძრაობის აფეთქებას, ახლა კი ამისთვის საქმიანი მზადება მიმდინარეობს.

ელიზავეტოპოლის გუბერნიაში, ჯარის მცირერიცხოვნობის გამო, საქმე გამწვავდა. გენერალ გოლოშაპოვის დახმარება აუცილებელია. იქ ვაგზავნი ორ მესანგრე ბატალიონს. ამასთან, ეს მივლინება მესანგრეებს პოლიტიკისგან განარიდებს და მისცემს მათ საშუალებას სამსახურით გამოისყიდონ ძველი ცოდვები.

ჩვენი სამხრეთ საზღვრის მოშიშვლებას და ჯარის გადაყვანას ყარსის ოლქიდან ბათუმის ოლქსა და ქუთაისის გუბერნიაში, მე შეუძლებლად ვთვლი, არაიმდენად თურქეთთან შესაძლო გართულებების საფრთხის გამო, რამდენადაც თავად ყარსსა და ერევანაში სათანადო წესრიგის შესანარჩუნებლად, ქურთებისა და სომხური ჯგუფების მხრიდან საზღვრის გადმოკვეთის აღსაკვეთად და შტაბ-ბინებში ერთიდან ორ ბატალიონამდე დასათოვებლად სამწყობრო მეცადინეობებისთვის.

შესაძლებლობის ფარგლებში ყველანაირ ღონისძიებებს ვიღებ, რათა არმია არ დაქუცმაცდეს პატარა ნაწილებად, და ყველა არმიას, მორიგეობით ეძლევა დრო წვრთნისა და სროლისთვის, მაგრამ მხარეში, რომელშიც საქალაქო პოლიცია ძლივსღა არსებობს, ზოგიერთ ადგილში კი, ღარიბული ჯამაგირის გამო, არ არსებობს საერთოდ, შეუძლებელია არ მიმართო ჯარის დახმარებას, როგორც სახაზინო, ისე ზოგიერთი კერძო, თუმცა მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი მნიშვნელობის მქონე დაწესებულებების დასაცავად.

არეულობების აღსაკვეთად, როგორც ამაზე მიუთითებს სამხედრო მინისტრი, არ შეიძლება ყოველთვის მთლიანი ნაწილების – როტის ან ასეულის, გაგზანა. იმისთვის, რომ ასე ვიმოქმედოთ, საკმარისად მდიდრები არ ვართ ჯარით, ასეთი სისტემის შემთხვევაში წესრიგის დარღვევის უმეტესი შემთხვევები დაუსჯელი დარჩებოდა.

ოლქის შტაბში, მოხსენებისთვის მე და ხელმძღვანელობისთვის, მიღებულია ტულის თავადაზნაურობის ხელმძღვანელის – ეროპკინის – ტელეგრამაზე, რომელიც ითხოვდა უფლებას კაზაკებისთვის, ემოქმედათ არეულობების აღსაკვეთად უფრო პატარა ნაწილებით, დადებული სამხედრო მინისტრის რეზოლუცია. რეზოლუცია შემდეგია: „არაფრის გულისათვის! ეს ქმედებები – პოლიციის საქმეა; დაე გააძლიერონ ის, ჯარს ნუ გააფუჭებენ“. ეს შეხედულება სავსებით სწორია, მაგრამ ისმის კითხვა, რა ვქნათ იქ, სადაც პოლიცია არაა ან არასაკმარისია? პოლიციის გაძლიერება ან შექმნა შესაძლებელია მხოლოდ საკანონმდებლო წესით; კავკასიიდან წლობით შემოსულ წარმოდგენებზე ამ საკითხზე პასუხი არაა. პოლიციის თუნდაც დროებითი გაძლიერებისა და გაუმჯობესებისათვის არანაირი თანხა ჩემს განკარგულებაში არაა, ჩემს შუამდგომლობაზე, გამოეყოთ ამ საგანზე ნებადართული კრედიტი 12 მილიონის ოდენობით კავკასიის საჭიროებისათვის, მინისტრ დურნოვოსგან უარი მივიღე. არ შეიძლება ყურადღება არ მიექცეს ამ გარემოებას, რომ ცენტრალურ რუსეთში პოლიციას იშვიათად უწევს მოქმედება შეიარაღებული მასების წინააღმდეგ, კავკასიაში კი – მუდმივად. კავკასიელი მეამბოხეები და ყაჩაღები¹ შეიარაღებული არიან სწრაფმსროლი იარაღით, ხოლო ჩვენი ჩაფრები ბერდანკებით, ქალაქის პოლიცია ცუდი რეზოლვერებით.

ორიდან ერთი – საკმარისი პოლიციის უქონლობის გამო, მივცეთ ყაჩაღობებსა და ძარცვებს, დაუსჯელად განვითარების საშუალება, ან უნდა ვდევნოთ ისინი ჯარების თანაქმედებით, ვინაიდან სხვა სამოქმედო საშუალება ჩემს განკარგულებაში არაა. ისიც უნდა გვქონდეს მხედველობაში, რომ კავკასიაში საშინლად მთიანი მდებარეობისა და გზების არარსებობის პირობებში, რათა არსებობდეს საშუალება დროულად მოვასწროთ სახიფათო პუნქტს, გვინევს მეტი ადგილების დაკავება, ხოლო არმიის მცირერიცხოვნობის გამო ამ ადგილებში შედარებით სუსტი გარნიზონების დატოვება.

ის, რომ ბატონი ოფიცრები და ხანგრძლივანმსახურევი დაბალი

¹ ტექსტში გამოყენებულია სიტყვა **разбойник**, შეიძლება ითარგმნოს, როგორც ავაზაკი, ყაჩაღი, ფირალი.

ჩინები უკან საკუთარ ბუდეებში მიისწრაფვიან კიევის ოლქში, სრულებით გასაგებია, მაგრამ სამხედრო სამსახურში ძლივძლივობით თუ შეიძლება ასეთ სურვილებთან შეგუება. რაც შეეხებათ ჯარისკაცებს, ვფიქრობ, მათთვის სულერთია, სად იმსახურებენ და ძლივს თუ შეეღვიან დღიურ 15 კაპიკს.

რუსულიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო
ნიკოლოზ სარაჯიშვილმა